

Илија Велев

**ПРОСЛЕДУВАЊА НА МАКЕДОНСКАТА
СРЕДНОВЕКОВНА КНИЖЕВНОСТ ПРЕКУ
ПРИЗМАТА НА КУЛТУРОЛОШКИТЕ АСПЕКТИ НА
ПРОИЗНЕСУВАЊАТА**

(Маја Јакимовска-Тошиќ, *Книжевни и културни модели во македонската средновековна литература*, Скопје 2013)

Предмет на актуелново наше критичко проследување е најновата книга на проф. д-р Маја Јакимовска-Тошиќ, насловена како *Книжевни и културни модели во македонската средновековна литература*, што излезе од печат како своевидно пригодно издание во јубилејната 2013 година, кога се прославуваше 1150 години од словенската писменост и од заживувањето на кирилometодиевската традиција. Инаку, авторката е веќе потврден авторитет од областа на книжевната историја и културната традиција, а истовремено е и актуелен в.д. директор на Институтот за македонска литература при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. Преку досегашните научни пројави, таа се истакна како авторка која сериозно знае да ја одбере актуелноста на темите за истражување, преку кои изложува малку познати факти поткрепувани со сопствени заклучоци и ставови. Досега во научната јавност и пошироко меѓу читателите д-р Јакимовска-Тошиќ се има претставено како автор или како коавтор на неколку веќе забележани и цитирани монографски изданија посветени на култот за преп. Јоаким Осоговски во книжевната традиција, за средновековниот жанровски систем (со посебен прилог за историско-летописните текстови), за скрипторските центри во средновековна Македонија, со двете монографии за македонската книжевност во XV век (книжевните процеси, дејци, преводните и оригиналните книжевнотворечки потфати), за творците на македонската средновековна книжевност (со конкретните истражувања за процесите и за книжевниците од XV и XVIII век) и сл. Нејзини студии и други прилози се среќаваат објавувани по бројни научни зборници од престижни македонски и меѓународни симпозиуми и научни собири, како и

низ страниците на научната периодика. Периодично објавуваните научноистражувачки прилози често остануваат на извесна дистанца од континуираната актуелност на информациите за темите што се третирани, па често идните истражувачи секогаш не доаѓаат до нив за нужна стручна консултација. Затоа веќе се воспостави практика истите да се собираат во посебни изданија во вид на книга, а како такви издавачки произнесувања на научноистражувачките резултати од еден автор полесно ја воспоставуваат комуникацијата со читателите и со идните истражувачи или академски центри. Ваквата практика веќе беше применета и од оваа авторка уште во 2007 година, кога во издание на Институтот за македонска литература во Скопје ја објави книгата *Кирилометодиевски книжевни проекции*, во којашто беа поместени 15-тина репрезентативни истражувачки студии.

Ете и годинава се повторува сличен издавачки потфат на д-р Маја Јакимовска-Тошиќ со ангажиран наслов *Книжевни и културни модели во македонската средновековна литература*, каде што се презентираат истражувања од областа на медијавилистиката, книжевната историја и на културолошките аспекти на проследување за култните интроспекции во духовната традиција. Овојпат станува збор за двојазично (македонско-англиско) издание што осмислено е структурирано во три тематски циклусни подрачја со девет книжевно-истражувачки студии, кои презентираат разновидност во тематските преокупации на авторката. Структурната поставеност во содржинската рамка на книгата ги произнесува книжевно-културните процеси и модели одразени во македонскиот средновековен творечки и културен простор, како впечатливи одгласи од духовната традиција и од актуелниот, за тоа време, творечки континуитет.

Првиот тематски блок насловен како *Средновековни книжевни модели* илустрира поврзување на повеќе истражувачки подрачја. Тие, главно, се однесуваат на специфичните книжевни модели поттикнати од иновативните процеси, кои придонеле за своевидна демократизација при творечкото создавање во средновековниот период. Тоа авторката го смета и како една од основите за воспоставување на посебен и впечатлив културноисториски идентитет, презентираан преку книжевниот модел на традиционалното и иновативното творечко создавање во средновековниот период на македонски терен. Истражувањата се концентрирани на проблемите околу културниот

идентитет низ творечкиот модел на македонската книжевност во XV век, како и на средновековниот белетристички состав – романот за Александар Велики Македонски (Александридата) и неговата рецепција во јужнословенските книжевни искуства.

Вториот тематски блок е непосредно поврзан со првиот и ги одразува истражувањата презентирани преку изготвени студии кои се однесуваат на третирањето на св. Климент и Наум Охридски како своевидни култни икони, коишто го одбележуваат духовниот и културен амбиент од средновековниот период во Охридскиот духовен и книжевен центар. Истовремено, ваквиот статус се идентификува преку нивното современо духовно и културно живеење, имајќи го предвид самостојниот облик на дејствување при ширењето и развојот на Охридската книжевна школа – но и прокламирајќи ги изворните идеи на Моравската мисија одразени и поддржувани со специфични стилски, текстолошки и воопшто авторски творечки постапки при оригиналното создавање на ораторско-прозните или на химнографско-поетските состави. Посебно се впечатливи истражувањата кои изворно ги манифестираат духовните и културните врски меѓу манастирот „Св. Наум“ покрај Охридското Езеро и развиениот културен центар Москополе во текот на XVIII век.

Третиот тематски блок презентира истражувања со проследување на идејните тенденции во христијанската цивилизација, што ги премостува духовните и културните релации меѓу традициите на Исток и на Запад. Првовремено, авторката тоа го прави преку проследувањето на одразот на ранохристијанските историски искуства произнесени од култната меморија за основоположникот на Византија – императорот Константин Велики, како своевиден сподвижник на духовната традиција во Охридскиот и во Преспанскиот регион од Македонија. Секако дека потврдувањата на произнесените глобални третирања за ваквите цивилизациски феномени успешно се илустрираат преку воспоставувањето и преку ширењето на култот кон овој владетел, со чијашто политичка одлука пред 1700 години се официјализирало и христијанството како рамноправна по избор вера во Римската Империја. Натаму, истражувањата се посветуваат врз значењето на сочуваните книжевни текстови и на друг вид писмени или култни извори, коишто се произнесувале преку трансферзалата на еретичките движења и

учења, особено преку судбината на богомилската *Тајна книга* која егзистирала и се проповедала еднакво - како на Исток, така и на Запад.

Најновата книга насловена како *Книжевни и културни модели во македонската средновековна литература* на авторката проф.д-р Маја Јакимовска-Тошиќ нуди актуелни истражувања засновани врз изворни материјали и сочувани книжевни ракописни споменици, што се вршени при нејзините престои во повеќе научни и културни институции надвор од Република Македонија во чијшто состав се чуваат архивски или археографски фондови. Особено е за одбележување дека применетата методологија и начинот на сопоставувањето на традициите во контекстот на историските глобални искуства во Југоисточна Европа и пошироко во западноевропските одгласи ја прават оваа книга актуелна за современите научни и интеркултурни поврзувања. На тоа се надоврзува и фактот дека, пред сè, застапените научни прилози во изданиево се веќе потврдени како истражувачки резултати на различни меѓународни научни симпозиуми во странство (Милано, Рим, Нитра, Ријека и сл.). На крајот е важно да се напомене дека оваа книга на д-р Маја Јакимовска-Тошиќ ќе понуди освежени методолошки пристапи во презентирањето на значајни теми и прашања поврзани со средновековната духовна, културна или книжевна проблематика, кои во актуелните тенденции на глобализација имаат општи цивилизациски придобивки и не можат да се разгледуваат како одраз на издвоени современи национални традиции. Тоа ја прави оваа книга актуелна со што ќе предизвикува не само научни љубопитства да биде читана и консултирана, туку ќе побудува и поширока импресија за непосредно доживување на културната меморија да го регенерира светот што одамна поминал.